

Közszolgálati Nemzetközi Képzési Központ

Katonai diplomácia

Dr. Szenes Zoltán - Kiss Petra

Oktatási segédanyag

Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2013.

Tartalom

Bevezetés.....	3
Diplomácia – szakdiplomácia	4
Katonadiplomácia.....	5
A diplomáciai tevékenység jogi háttere	6
A külképviseletek munkatársai	7
A katonai attaséhivatalok munkatársai.....	8
A katonai attaséhivatalok sajátos működése	9
A katonai attasék feladatai	10
Az attaséhivatalok mindennapjai.....	12
Tájékozódás „minden megengedett eszközzel”	14
A katonadiplomata kiváltságai, mentességei, kötelességei és a protokoll	15
Katonai attaséttestületek.....	16
Magyarország katonadiplomáciája.....	17
Katonai diplomácia és katonai kapcsolatok a nyugat-balkáni országokkal	18
Összefoglalás.....	23
Felhasznált irodalom	24

Bevezetés

A katonadiplomácia fogalmát és a katonai attasék személyét misztikus, klisészerű elképzelések övezik. A katonai attasék mindennapjai azonban nem a kémkedés és koktélpartik jegyében telnek. Az erre a pozícióra kiválasztott személyek egyszerre diplomaták és katonák, képviselik a küldő államot és hazájuk haderejét is - a kettős szereppel járó kiváltságokkal és kötelezettségekkel. Más szakdiplomátákkal összehasonlítva sokkal különlegesebb helyet foglalnak el a diplomáciai kapcsolatokban, hiszen a védelmi szféra és a haderő kérdései az állam létfontosságú érdekei közé tartoznak.

A hadtudósok és teoretikusok már évszázadokkal ezelőtt felismerték a katonai tevékenység befolyását és hatását a háborúkon és harcokon túlmenően is. A katonai tevékenységek, valamint a diplomácia, gazdaság, tájékozódás, hírszerzés és a nemzeti hatalom más elemeinek kapcsolata tehát nem új gondolat. Mind a teoretikusok, mind a hadvezérek (például Szun-Ce, Carl von Clausewitz vagy Alfred Thayer Mahan) felismerték ezeknek a tényezőknek az összefüggéseit. Hangsúlyozták, hogy ezeket a tényezőket integrálni kell a lehető legnagyobb hatékonyság elérésének érdekében, igazolva, hogy a haderőknek a pusztá hadviselésen túl más szerepe is lehet.

A 18-19. században a gyarmatosító hatalmak például előszeretettel alkalmazták az ágyúnaszád-diplomáciát. Amennyiben ugyanis békés, gazdasági úton nem tudtak behatolni egy területre, akkor érdekeik érvényesítése érdekében az erőszakos, fegyveres utat választották. Ezen politika tipikus példáját jelenti a külvilág elől hosszabb ideig elzárkózó Japán esete, amely országot 1854-ben az Egyesült Államok hadihajóival kényszerített kikötői megnyitására, illetve kezdetben előnytelen szerződések megkötésére. A gyorsan fejlődő Japán rövid idő múlva maga is az ágyúnaszád-diplomáciát alkalmazta azzal a céllal, hogy Koreában gazdasági előnyökhöz jusson.

Ezt követően is számos példa adódott a haderő békés használatára az államok nemzetközi kapcsolatainak, érdekérvényesítésének elősegítése érdekében, és ez vezetett a *katonadiplomácia* fogalmának bevezetéséhez. Önmagában ellentmondásnak is tekinthetjük a kifejezést, amennyiben a haderő összekapcsolódott az állami diplomáciai törekvésekkel.

A nemzetközi viszonyok változásai az elmúlt évtizedek során erre a területre is kihatással voltak. A hidegháború alatt a katonai attasék feladatait egyértelműen a bipoláris szembenállás határozta meg. Így ezek a feladatok teljes mértékben a védelemhez kapcsolódtak annak érdekében, hogy támogassák a nemzeti döntéshozókat és a haderő vezetőit. A két katonai

blokk felbomlása után azonban *markáns változások mentek végbe* a nemzetközi rendszerben. Új államok jelentek meg a térképen, a nemzetközi közösség szereplőinek száma mára megközelíti a kétszáz-as nagyságrendet. *Ezzel párhuzamosan a katonai attasék és a katonadiplomácia szerepe is megnőtt, hiszen a kiszámítható, megosztott világ után egy többszereplős, bizonytalan környezetben kell tevékenykedniük.* Az új államalakulatok, valamint az újra függetlenné váló országok igencsak színes képet mutatnak a politikai berendezkedést, kultúrát és haderőket illetően. Ezek a változások átrajzolták a korábbi szövetségi rendszereket. Új szövetségesek és riválisok tűntek fel a nemzetközi közösségben; egyes államok szorosabbra fűzték kapcsolataikat, mások eltávolodtak korábbi barátaiktól. Bár a nagyhatalmi szembenállás megszűnt, előtérbe kerültek az új típusú kockázatok és regionális konfliktusok. A bizonytalanságot pedig csak tovább fokozta a globalizáció gyorsuló folyamata.

A következőkben tisztázásra kerülnek a katonadiplomáciával kapcsolatos fogalmak, illetve bemutatjuk a katonai attasé, illetve attaséhivatalok speciális munkakörét és feladatait. A tananyag második felében – kvázi mint egy esettanulmányt – bemutatjuk a katonadiplomácia működését és lehetőségeit a nyugat-balkáni országokkal való bilaterális kapcsolatrendszerben.

Diplomácia – szakdiplomácia

Először is el kell helyoznünk a katonadiplomácia fogalmát a diplomácia halmazában, ehhez a fogalmak definíciója lehet segítségünkre.

A **diplomácia** az államközi kapcsolatok nemzetközi jog által szabályozott, intézményes formája, a külpolitika megvalósításának egyik eszköze. Más megfogalmazásban az államok tevékenysége, amellyel külföldön céljaik elérésére, érdekeik képviseletére és érvényesítésére törekszenek. Teszik mindezt az együttműködés és kapcsolatfejlesztés módszerével, folyamatos konzultációk, tárgyalások, megoldás-keresések, kompromisszumkötések útján.

Egy állam érdekei széles skálán írhatók le, ennek megfelelően ezeket különböző – egymáshoz gyakran több szállal kapcsolódó – szakterületeken, szakdiplomataik közreműködésével képviseli. A **szakdiplomáciák** tehát a társadalmi munkamegosztásban kialakult különböző tevékenységi területeken jelentkező nemzetközi kapcsolattartás és

konfliktuskezelés diplomáciai intézményei, formái, erői, eszközei és módszerei, amelyek az „általános” diplomácia keretei között valósulnak meg.

Az egyik ilyen terület a **védelemdiplomácia**, amely az államok átfogóan értelmezett védelmi érdekeit képviseli és ennek előmozdítása érdekében fejti ki tevékenységét. Ez a tevékenység irányulhat többek között katonai bizalomerősítésre, fegyverzetkorlátozási és leszerelési együttműködésre, hadigazdasági kapcsolatokra, közös haditechnikai fejlesztésekre, konfliktus-megelőzésre, válságkezelésre, fegyveres erők közötti kapcsolatokra, államhatárokon átnyúló fenyegetések (terrorizmus, tömegpusztító fegyverek proliferációja, szervezett bűnözés, migráció) elleni fellépés összehangolására vagy éppen nemzetbiztonsági szolgálatok közötti információcserére. A védelemdiplomácia tevékenységében részt vehetnek a fegyveres erőkön kívül a védelmi minisztérium, kutatás-fejlesztéssel foglalkozó intézmények, kiképzéssel foglalkozó létesítmények, nemzetvédelmi egyetemek stb.

A védelemdiplomácia egy részterületét képviseli a **katonadiplomácia**, amely elsősorban a fegyveres erők nemzetközi képviseletét, katonai érdekek érvényesítését valósítja meg a fegyveres erők állományába tartozó, diplomáciai státusszal felruházott személyek közreműködésével. Így megállapítható, hogy a katonadiplomácia a túlnyomó részben külpolitikai célokat szolgáló „általános” diplomáciának nem kiegészítője, hanem szerves része, hiszen az állam védelme létfontosságú, kiemelt terület.

Katonadiplomácia

A katonadiplomácia céljai közé tartozik, hogy szolgálja az állam különleges nemzeti kül-, biztonság- és védelempolitikai célkitűzéseit. Az állam globális és regionális stratégiai elkötelezettségének keretében elősegíti fenntartható, együttműködő kapcsolatok létrehozását korábbi vagy potenciális ellenségekkel, erősíti az államok közötti bizalmat, megkönnyíti a konfliktusok megelőzését, átláthatóvá teszi a védelem területén létrejövő kapcsolatokat, lehetővé teszi és megerősíti a közös érdekek felismerését, képes megváltoztatni a partnerek általános, szilárd nézeteit és előidézheti az együttműködést más területeken is.

Anton du Plessis¹ véleménye szerint azonban a katonadiplomácia egyes esetekben sokkal inkább az általános diplomácia egy katonai járuléka, bővítménye, mintsem egy önálló terület. Elméletben közismert a fontossága a változó biztonsági környezetben, a kül- és

¹ Anton du Plessis dél-afrikai jogász, biztonságpolitikai szakértő, a pretoriai Biztonsági Tanulmányok Intézet igazgatóhelyettese. Szakterülete a humán biztonság, kábítószer-kereskedelem, bűnözés és anti-terrorizmus. Ismert ENSZ-tanácsadó.

biztonságpolitika céljainak megvalósításában, de gyakran – különösen a globalizáció virágzása idején, amikor a politika és a gazdaságpolitika fogalma összemosódik, és az utóbbi dominál - felülemelkedik a gazdasági diplomácia, mint uralkodó szakterület a külkapcsolatok irányításában.

A diplomáciai tevékenység jogi háttere

A diplomácia, így a katonadiplomácia is, a **nemzetközi jog által szabályozott** intézmény. A diplomáciai tevékenység gyökerei egészen az ókorig nyúlnak vissza, így a szabályozás ezzel párhuzamosan fokozatosan alakult ki - előbb részleges szabályokkal (például uralkodói rendeletek, parancsok), később pedig mindenki által elfogadott szokásjoggá alakult át. A modern értelemben vett, kodifikált nemzetközi (diplomáciai) jog csak a vesztfáliai béke után jelent meg a nemzetközi rendszerben, és jutott el a ma is alapul szolgáló 1961-es Bécsi Szerződésig a diplomáciai kapcsolatokról.

Amikor két állam hivatalosan felveszi a **diplomáciai kapcsolatokat**, akkor ezzel a nyilvánosan bejelentett aktussal a nemzetközi közösség számára kinyilvánítják, hogy kétoldalú kapcsolataikat a diplomáciai egyezmények szellemében, meghatalmazott képviselőik útján kívánják alakítani, ezért kölcsönösen elismerik a másik fél követküldési jogát és a követek (nagykövetek), valamint küldöttségeik tagjait, illetve beosztott diplomáciai személyzetét mindazokban a mentességekben, kiváltságokban és könnyítésekben részesítik, amelyeket a nemzetközi szerződések előírnak.

„ E szerződésben részes államok megemlékezve arról, hogy a világ népei ősi idők óta elismerik a diplomáciai képviselők jogállását; figyelembe véve az ENSZ Alapokmányának az államok szuverén egyenlőségére, a nemzetközi béke és biztonság fenntartására, valamint a nemzetek közötti baráti kapcsolatok előmozdítására vonatkozó céljait és terveit; meggyőződve arról, hogy a diplomáciai kapcsolatokra, kiváltságokra és mentességekre vonatkozó nemzetközi szerződés hozzájárulhat az országok közötti baráti kapcsolatok fejlesztéséhez, tekintet nélkül alkotmányos és társadalmi berendezkedésük különbségeire; felismerve, hogy a kiváltságok és mentességek célja nem egyének előnyben részesítése, hanem az, hogy biztosítsa a diplomáciai képviselőknek, mint államuk képviselőinek feladatuk eredményes teljesítését; megerősítve, hogy a nemzetközi szokásjog szabályai továbbra is irányadók azokra a kérdésekre, amelyeket a jelen szerződés rendelkezései kifejezetten nem szabályoznak, megállapodtak...” (Bécsi Szerződés a diplomáciai

A **nagykövetség** a fogadó országban kétoldalú megállapodás alapján működtetett, különleges státuszú külképviseleti szervezet, amelynek rendeltetése a küldő ország nagykövetének támogatása, segítése diplomáciai, igazgatási és műszaki, valamint kisegítő személyzet bevonásával.

A külképviseletek munkatársai

A nagykövetségek dolgozói két nagy kategóriába sorolhatók: *diplomáciai ranggal rendelkezők és nem diplomata rangban lévők*.

Diplomata rangban lévők:

1. Nagykövet
2. Tanácsosok: első-, másod-, harmadosztályú tanácsos;
3. Titkárok: első-, másod-, harmadosztályú titkár;
4. Attasék, segédattasék és szakattasék

Nem diplomata rangban lévők:

1. adminisztratív/technikai személyzet tagjai (pl. titkárnő) ;
2. kisegítő személyzet tagjai (biztonsági őr, gépkocsivezető);
3. háztartási alkalmazottak;
4. helyi alkalmazottak.

A külképviselet vezetője a **nagykövet**, aki egy személyben képviseli a küldő országot, annak államfőjét, kormányát és kormányfőjét. Ezzel együtt ő a képviselet hivatali apparátusának vezetője, a személyzet felettese, illetékes és felelős munkahelyi vezetője.

A **tanácsosok, titkárok, attasék** külügyminisztériumi kiküldöttek, akik konkrét feladataikat a nagykövet útmutatása alapján hajtják végre. A **szakattasék** szintén diplomáciai rangban lévő munkatársak, azonban ők nem a külügyminisztérium kiküldöttei, hanem az illetékes szakminisztérium alárendeltjei. Ők is a nagykövet utasításai szerint járnak el, azonban a feladataikat a szakminisztériumok szabják meg, nekik tartoznak felelősséggel.

² 1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről

A **katonai attasé** különleges helyet foglal el a nagykövetségek szervezetében, ugyanis nem a külügyminisztérium, hanem a védelmi minisztérium kiküldötte, a fegyveres erők hivatásos állományú, aktív szolgálati viszonyú tagja. Általában magas rangú főtiszt (esetleg tábornok), aki önálló hivattalal valamint saját költségvetéssel rendelkezik.

A katonai attaséhivatalok létesítésénél és az attasék kiküldésénél hasonló eljárás szükséges, mint a nagykövet esetében: a hivatal létesítéséhez elengedhetetlen a fogadó ország előzetes hozzájárulása, az attasét pedig ugyanúgy akkreditálni kell - a védelmi miniszternél. A katonai attasé a nagykövethez hasonlóan szintén képviseli az államfőt, de csupán, mint a fegyveres erők főparancsnokát, ezen kívül képviseli a védelmi minisztériumot, a vezérkart és a fegyveres erőket is. Besorolását illetően kiemelkedik a többi szakattasé soraiból, a nagykövet és az első beosztott után a harmadik helyen áll a diplomáciai rangsorban – kivéve katonai jellegű rendezvényeken, ahol a katonai attasé a második a nagykövet után. A katonai attaséhivatalok általában a nagykövetségi épületben nyernek elhelyezést.

A katonai attaséhivatalok munkatársai

A katonai attasé természetesen nem egyedül végzi feladatait, hanem több beosztás is kapcsolódik (a küldő ország igényei és lehetőségei szerint) a hivatalhoz.

- Véderőattasé

Ez a legmagasabb szintű katonadiplomata-beosztás. Az ő hatáskörébe tartoznak az államközi kapcsolatok védelmi szférát érintő vetületei, eljárhat a fogadó ország katonai szervezetei, védelmi minisztériuma, hadigazdasági és haditechnikai testületei felé.

- Katonai attasé

A véderőattaséhoz képest szűkebb feladatkörrel bír, felhatalmazása, jogosítványai korlátozottak. A fogadó ország védelmi minisztériumához és vezérkarához van akkreditálva, csak a fegyveres erőkkel kapcsolatos ügyekben illetékes. A katonai attasé is lehet hivatalvezető, egyes esetekben (mint például Magyarországon) a véderőattasé és a katonai attasé pozícióját egy és ugyanazon személy is betöltheti.

- Haderónemi attasék

A haderónemi attasék a küldő ország haderőstruktúráját képezik le, eszerint ide tartozik a szárazföldi haderő attasé, a légierő attasé, a haditengerészeti attasé, egyes országok esetében (mint például USA) tengerészgyalogsági attasé is. Ők azok a képzett szakemberek, akik a haderőnem minden sajátosságával tisztában vannak, és nagyban elő tudják segíteni a hivatal munkáját és az együttműködések kiépítését. Napjainkban a haderónemi attasé pozíciók fenntartását – különösen egy szövetségi rendszerhez tartozó országok esetében – csak a nagyhatalmak engedhetik meg maguknak

- **Segédattasé**

Sokrétűen képes segíteni a véderő- és a katonai attasé munkáját, pénzügyi, ügyviteli, adminisztratív oldalról tudja támogatni munkájukat.

- **Titkár**

Diplomáciai ranggal nem rendelkezik, ügyintézői feladatokat lát el.

- **Védelmi együttműködési attasé**

A legtöbb esetben nem rendelkezik diplomáciai ranggal. Többnyire tartós kiküldetésben tartózkodik a fogadó államban, feladatköre pedig egy-egy projektre, együttműködésre terjed ki, mint egy közös fegyverfejlesztés vagy beszerzés tárgyalása, felügyelete, NATO tagságra való felkészítés segítése.

- **Összekötő tiszt**

Hasonló feladat- és hatáskör illeti, mint a védelmi együttműködési attasét, azonban ez a beosztás sem diplomáciai ranggal nem jár, sem a katonai attasétestületben nem jelent tagságot.

A katonai attaséhivatalok sajátos működése

A katonai attaséhivatalok **szoros együttműködésben** dolgoznak nap mint nap **a nagykövetséggel**. Az együttműködés kereteit a küldő intézmények, vagyis a védelmi és külügyminisztériumok által kötött megállapodás szabályozza. A hivatal mégis önálló szervezet, saját költségvetéssel, személyzettel. Irányító szervezete általában a védelmi

minisztérium, a vezérkar vagy esetlegesen más országos hatáskörű katonai szervezet.³ Az attasé a nagykövet tanácsadója és segítője azokban az ügyekben, amikor védelmi, katonai, biztonságpolitikai jellegű kérdések merülnek föl, illetve az attasé rendelkezésére álló tárgyi, emberi erőforrásokra van szükség, vagy az ő kapcsolatrendszerét kell egy ügyben kihasználni. Az attasé figyelembe veszi a nagykövet utasításait, de feladatait az irányító szervezet szabja, beosztottjait csak ő utasíthatja. Az attaséhivatal működéséért az attasé felel. Ideális esetben viszont természetes a folyamatos tájékoztatás, információcsere és egymás kölcsönös segítése.

Az attaséhivatal **személyzete** részben a fegyveres erők tagjaiból, részben pedig civil személyekből áll. A közös munka hierarchikus felépítésű struktúrában folyik. Ezáltal a civil élet- és munkakörülményektől meglehetősen eltérő feltételek érvényesülnek a hivatalokban. Ez azt is jelenti, hogy bármiféle vétség és szabálysértés esetén a munkajogi következményeken túl vádemeléssel is számolni kell szolgálati bűncselekmény elkövetése miatt.

Az attaséhivatalok esetében gyakran előfordul, hogy igencsak kis létszámmal kénytelenek működni, ez jelenthet akár 1-2 fős hivatalokat is. Ilyenkor mutatkozik meg a legjobban, mennyire fontos a jó kapcsolat és együttműködés a nagykövetséggel. Éppen ezért az attaséknak alaposan és hatékonyan kell megszervezniük munkájukat, munkaidejüket, de főleg célszerűen kell beosztaniuk erőforrásaikat. Azonban bármilyen kicsi is a hivatal, ugyanúgy a nemzetközi jogi szabályok szerint kell működniük, és természetesen a fogadó állam jogszabályai és a küldő állam törvényei a katonai attaséokra is vonatkoznak.

Mivel ezek a hivatalok is ugyanolyan külképviseletek, mint más nagykövetség, vagy akár főkonzulátus, ezért az itt dolgozó **katonadiplomata**k sosem csupán magánszemélyként járnak el, hanem **hivatalos minőségükben** az ezzel járó felelősség és jogkövetkezmények tudatában. Az attaséhivatalok is rendelkeznek olyan külsőségekkel, mint a pecsét vagy címer- és zászlóhasználat joga, illetve terhelik olyan kötelezettségek, amelyek nem kapcsolódnak a szakmai tevékenységhez (például tájékoztatási, adminisztrációs és ügyviteli feladatok).

A katonai attasék feladatai

A Bécsi Szerződésben 3. cikkében lefektetettek szerint a diplomáciai képviselők feladatai közé tartozik a küldő állam képviselője, a küldő állam és érdekeinek védelme,

³ Magyarországon a katonai attasék általában a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) állományából választódnak ki. Az KNBSZ főigazgatója közvetlenül a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozik.

tárgyalás a fogadó állam szerveivel, tájékozódás és jelentéstétel, valamint a baráti kapcsolatok elősegítése. Ez a felsorolás - még ha az egyes feladatkörök nem is választhatók el élesen egymástól - a katonai attasék esetében is megállja a helyét.

A **képviselet**, illetve **reprezentáció** kiemelten fontos minden diplomata munkájában, A katonai attasé az, aki a fogadó országban az államfőt, a védelmi minisztert, a vezérkarfőnököt és a fegyveres erőket képviseli. A képviselet és annak módja nagy jelentőséget hordoz magában. Önmagában a jelenlét vagy annak hiánya is sokatmondó lehet. A katonadiplomátáknak is számolni kell tetteik és szavak hatásával, illetve következményeivel. Egy naptári évben azonban nagyszámú rendezvényre érkezik meghívás, ezek mindegyikén lehetetlen részt venni. A diplomáciai protokoll azonban segítséget nyújt az attasék prioritásain és lehetőségein túli rendezvények udvarias visszautasítására. Ennél is nagyobb jelentőséggel bírnak az attaséhivatalok saját rendezvényei és annak minden részlete. A külsőségek és részletek kiemelt fontossága mégsem jelenti azt, hogy ezek öncélú rendezvények. Minden reprezentációs alkalom elősegíti a többi feladat végrehajtását, javíthatja a kapcsolatokat és az együttműködést, kinyithat ajtókat, amelyek más módon nem nyílnának ki.

Az attasék feladatai közé tartozik a küldő állam **érdekeinek képviselete és védelme**, illetve a küldő állam polgárainak és katonáinak védelme a fogadó országban.

A harmadik elem a **tárgyalás** a fogadó állam védelmi minisztériumával, egyéb katonai hatóságaival a küldő állam felhatalmazása alapján. A katonai attasé, ahogyan a diplomaták általában, sohasem saját elhatározásból kezdenek tárgyalásokat, bár a kapcsolattartásban kezdeményezőnek kell lenni. A folyamat alakulásáról pedig minden esetben tájékoztatja az irányító szervezetet, amely további utasításokkal látja el az attasét.

Az attasék negyedik feladatköréhez a megfigyelés és jelentéstétel tartozik, amit **tájékozódásnak és tájékoztatásnak** is nevezhetünk. A katonai attasékat nem mindig látták szívesen a fogadó országok, hiszen a modern, kifinomult technológia megjelenése előtt ők voltak az állam „szeme és füle” külföldön. Ezért jelentett ebben az időben nagy kihívást az attasék kiválasztása, bár erre ma is nagy gondot fordítanak az országok. A Bécsi Szerződés kimondja, hogy *a diplomatáknak jogában áll minden megengedett módon tájékozódni a fogadó államban lévő viszonyokról és fejleményekről, illetve jelentést tenni minderről a küldő állam számára.* Mindazonáltal ez a legkényesebb pontja a katonadiplomáciának, hiszen

szigorú szakmai és erkölcsi követelményekkel kell számolni. Az információszerzés miatt azonban nem romolhatnak meg a kapcsolatok, hiszen a bizalom megléte az alapja az együttműködésnek.

A **baráti kapcsolat kialakítása** a felek között elengedhetetlen a hatékony együttműködés érdekében mindkét állam számára. A katonai attasé feladata, hogy elősegítse ezt az együttműködést, jó munkakapcsolatot alakítson ki a fogadó állam hatóságaival, személyes ismeretséget szerezzen a kapcsolattartás megkönnyítésének érdekében, illetve hogy aktív szereplője legyen az együttműködésnek.

Az attaséhivatalok mindennapjai

A katonai attasék főbb feladatainak teljesítéséhez a **kapcsolattartás** a kulcs. A katonadiplomátáknak folyamatos kapcsolatban kell állniuk a fogadó ország illetékes szerveivel, állampolgáraival, a küldő ország illetékes szerveivel, valamint harmadik országok hivatalos képviselőivel. Ezek a kapcsolatok összefüggő rendszert alkotnak, éppen ezért elengedhetetlen, hogy a katonai attasé jó szervezőképességgel rendelkezzen, képes legyen alkalmazkodni minden szituációhoz, illetve otthonosan mozogjon civil környezetben és katonák között egyaránt.

A **fogadó állammal** történő kapcsolattartás szabályai minden esetben a fogadó állam előírásai szerint alakulnak. A legtöbb esetben a katonai attasé hivatalos partnere a fogadó ország védelmi minisztériumának összekötő hivatala (szerve), ezen keresztül veszi fel a kapcsolatot az attasé az állam képviselőivel, szervezetekkel és egyénekkel. A kommunikáció többnyire írásban történik, gondosan ügyelve a közölni kívánt információ minősítésére. Elméletileg az összekötő hivatal nyomon követheti az attasék tevékenységét, kapcsolatait, de ezt a hatáskörét általában nem gyakorolja, hanem a katonai elhárításra bízta.

Az összekötő hivatal szerepe azonban manapság már nem kizárólagos. Egyre több szervezet, intézmény, vállalat rendelkezik felhatalmazással az önálló intézkedésre. Így az összekötő hivatal csupán kapcsolatba hozza az attasét ezen szervezetek nemzetközi osztályával, azok további alakulásáról az adott szervezettől kap információkat. Lehetőség van kapcsolatteremtésre magánszemélyekkel is, azonban fontos elkerülni még a látszatát is annak, hogy titkos kapcsolat állna fenn a fogadó állam egyik polgárával. Ez ugyanis súlyos szabálysértés.

A **küldő állammal** való állandó összeköttetés és kommunikáció szintén fontos eleme az attaséhivatalok munkájának, az ehhez szükséges feltételeket pedig a fogadó ország köteles biztosítani. Természetesen ez a küldő ország elsődleges érdeke is, hiszen a jelentéstételi kötelezettség és tájékoztatás is ezeken a csatornákon keresztül valósul meg. A katonai attasét a küldő állam hivatalos képviselői, illetve akár magánszemélyek is felkereshetik, azonban a hivatalos, szakmai kérdések hosszas, érdemi előkészítést igényelnek, ami legtöbbször már a hazai védelmi minisztériumban megkezdődik, de legalábbis többszöri konzultáció előzi meg az attaséval való kapcsolatfelvételt. Az attaséhivatal és az irányító szervezetek közötti kommunikáció módját külön utasítások szabályozzák a mindenkori sajátosságoknak megfelelően.

A katonai attasék számára ezen kívül előírt feladat a meghatározott szintű **hivatalos állami (katonai) delegációk** utaztatása, fogadása, programszervezése, kíséréte.

A **harmadik államok képviselőivel** való kapcsolattartás szintén nagymértékben elősegítheti az attasé munkáját, hiszen remek alkalmat nyújthat két- vagy többoldalú, formális vagy informális tárgyalások megszervezésére, az együttműködés elmélyítésére.

Az attasék napi tevékenységének szerves részét képezik a **látogatások**, illetve ezek megszervezése és lebonyolítása. A jelentőségük abban rejlik, hogy a különböző látogatások alkalmával az attasénak lehetősége nyílik számos érdekes és értékes ismeretség megszerzésére, kapcsolatrendszerének kiterjesztésére, amely később nem csak önmaga, de az attaséhivatal és a nagykövetség számára is hasznos lehet.

Az attasék a külszolgálat megkezdésekor haladéktalanul bemutatkozó látogatást tesznek a fogadó állam védelmi minisztériumában, az összekötő hivatalban, az egyesített illetve haderőnemi vezérkaroknál és minden olyan kiemelt szervezetnél, amellyel a kiküldetés alatt együtt fognak működni. Mivel az ilyen bemutatkozó látogatásokon az attasét (a két állam viszonyához mérten) *a lehető legmagasabb szinten* fogadják, ez a legjobb lehetőség a személyes kapcsolatok kiépítésére, adott esetben bizonyos kérdések felvetésére. A bemutatkozó látogatások sorába tartozik ezen kívül a katonai attasétestület doyenjénél és a testületi kollégáknál tett látogatások. Ezeken túl a külszolgálat teljes ideje alatt számos kiállításon, rendezvényen, konferencián, bemutatón stb. vesz részt a katonadiplomata. A katonai attasék esetében egyedi és speciális programok is lehetségesek csapatlátogatások, alakulat- és intézménylátogatások formájában. A katonai attasékat a fogadó ország meghívhatja bemutatókra, de megszervezheti a fontosabb gyakorlatok megtekintését is. Ez utóbbiak esetében az attasé maga is kezdeményezhet, amennyiben a központtal való egyeztetés után az összekötő hivatalnál a kölcsönösség elvére hivatkozik. Hiszen a bilaterális

kapcsolatok mindig a kiegyensúlyozottságra épülnek, tehát ha a két szóban forgó állam egyikébe akkreditált attasé rendszeres résztvevője az ilyen programoknak, akkor joggal igényelheti a másik államban tevékenykedő katonai attasé is, hogy hasonló elbánásban részesüljön.

Tájékoztatás „minden megengedett eszközzel”

Nem szabad kihagyni az attasék által alkalmazható, a tájékozódást elősegítő módszerek ismertetését. A Bécsi Szerződés úgy fogalmaz, hogy a diplomatáknak lehetősége van a fogadó államban lévő viszonyokról és fejleményekről minden megengedett módon tájékozódni.

Mindig a fogadó ország szabályozza, hogy a katonai attasék mely hivatalos szervekkel tartanak kapcsolatot. Az így meghatározott szervek, szervezeti egységek képviselőitől az attasék szóban és írásban is kérhetnek információt, tájékoztatást. Amennyiben az attasé írásbeli tájékoztatást kér, azt **dokumentumigényletnek** nevezzük, ha szóban szeretne információkhoz jutni, akkor **hivatalos konzultációt** kell kérniük.

Mindkét esetben az erre vonatkozó igényt írásban kell jelezni, melynek címzettje általában a védelmi minisztériumok összekötő hivatala. A védelmi minisztériumok a kérést mérlegelik, bár a kölcsönösség elve miatt ezeket teljesítik is. A beterjesztett igénylésnek tartalmaznia kell az információigény témáját, főbb kérdéseket, az igénylés okát, illetve azt is, hogy kinek a tájékoztatására fogják felhasználni. Ez utóbbi különösen fontos, hiszen az információk kezelésének szigorú szabályai vannak, és az eredeti birtokosának rendelkezési joga van annak felhasználhatóságára vonatkozóan. Általános kikötés, hogy a megszerzett információk kizárólag szakmai célból, szűk körben adhatók tovább, azonban előfordulhatnak minősített információk is, melyek csak szigorú korlátozás mellett használhatók fel.

A rendezvényeken való **személyes részvétel** a már ismertetett kapcsolatfejlesztés mellett az információszerzésre is kihasználható. Egy-egy rendezvényen alkalom nyílik a megfigyelésre, beszélgetésekre, melyekről feljegyzést készítve, értékelést készítve tájékoztathatjuk a küldő államot.

Nem elhanyagolható jelentőséggel bír mindezek mellett a **nyílt információk** gyűjtése, értékelése és jelentése. *A nyílt információgyűjtésnek folyamatos, rendszeres, szelektált és minőségi tevékenységnek kell lennie.* Amennyiben az attasék ténylegesen ki akarnak használni minden megengedett eszközt, akkor minden nyomtatott és elektronikus forrást figyelniük kell,

majd az információkat szelektálni, elemezni, értékelni és jelenteni kell a központnak. Másik oldalról közelítve pedig ez is hozzásegíti az attaséhivatal munkatársait saját ismereteik bővítéséhez, naprakésszé válásához.

A jelentéstételi kötelezettségek közül kiemelendő az éves attaséjelentések, illetve a hazatérés előtt, a kiküldetés lejártával kötelező utolsó beszámoló jelentés. Míg az első attaséjelentés a hivatalba lépés mozzanatairól, a bemutatkozó látogatásokról és a jövőre vonatkozó javaslatokról számol be, addig az utolsó ilyen dokumentum már az átadás-átvétel folyamatát hivatott elősegíteni. Az éves és a hazatérést követő jelentésről szóban is be kell számolni.

A katonadiplomáták kiváltságai, mentességei, kötelességei és a protokoll

A katonai attaséhivatalok munkatársait is ugyanazok a mentességek illetik meg, mint minden más diplomatát és szintén ugyanolyan kötelezettségek, magatartási kötelmek terhelik. Egyetlen eltérő momentum emelhető ki a katonai attasék esetében (állomáshelytől függően), hogy ők látogathatják a tiszti klubokat, ami remek alkalmat jelenthet a kapcsolatépítésre.

A katonadiplomáciai protokoll szintén nem sokban különbözik az általános diplomáciai protokoll szabályaitól, csupán kiegészül a katonai szertartásrend, alakiság és udvariasság szolgálati előírásaival és hagyományaival. Amennyiben a katonai udvariasság szabályai ütköznek az általános diplomáciai protokollal, akkor minden esetben a diplomáciai protokoll szabályait kell érvényesíteni. A katonadiplomátáknak pedig mindkét szabályrendszert ismerniük kell és figyelembe kell venniük a mindennapos interakciók során. (A civil diplomaták ugyanis csak a legritkább esetben ismerik a katonai diplomácia szabályait.)

Annak érdekében, hogy az attasék maradéktalanul képesek legyenek feladataik ellátására a küldő állam felé és pozitív benyomást tegyenek a fogadó állam képviselői számára, kiemelt jelentőséget kap az **attasék kiválasztása**. Elengedhetetlen a kitűnő nyelvismeret (mint minden más diplomáciai beosztásban) illetve a jó együttműködési készség mind a fogadó állam, mind a nagykövetség felé. Ezen kívül nagyfokú elkötelezettség is szükségeltetik a katonadiplomatai léthez, hiszen egy idegen, egyszerre civil és katonai környezetben kell helyt állniuk. Ez megköveteli az általános ismeretek meglétét a fogadó állam történelméről, kultúrájáról. Szakmai ismeretek terén magasan kvalifikált személyekre van szükség, hiszen a katonai attaséknak tisztában kell lenniük a fogadó ország és szűkebb

környezetének biztonságpolitikai helyzetével, védelempolitikájával, haderejének helyzetével, főbb célkitűzéseivel, illetve aktuális problémáival, valamint a küldő állam fegyveres testületének tagjaiként otthon kell lenniük a haderő minden aspektusát érintően, megfelelő szakmai ismeretekkel kell rendelkezniük a haderőnek, fegyvernemek általános kérdéseiről is. Gyakran az attaséhivatalok kis létszáma miatt kitűnő szervezőnek, elemzőnek és olykor gazdasági szakembernek is egy személyben. A követelmény és elvárás tehát meglehetősen magas. A kiválasztott attasék kiutazásuk előtt hosszas felkészülésen vesznek részt, mely során elsajátíthatják a fogadó országgal kapcsolatos ismereteket.

A külszolgálat során az attasékat általában a házastárs és a család is elkíséri. Ők Magyarország esetében például dolgozhatnak az attaséhivatal alkalmazásában – ebben az esetben ők is részt vesznek szakmai felkészítésen -, de ez nem hátráltathatja a házastárs részvételét a különböző protokolláris rendezvényen. A házastársi felkészítés egy kirívó színfoltja a Svájcban bevett módszer, amely szerint a házastársnak a kiutazás előtt részt kell vennie egy három hónapos képzésen a Genfi Biztonságpolitikai Központban.

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a katonadiplomáták – éles ellentétben a külügyi pályán dolgozó karrierdiplomatákkal – pályafutásuk során maximum egy vagy két alkalommal vannak kiküldetésben. Egy-egy külszolgálat kivételes esetben meghosszabbítható, esetleg megismételhető, de nem ez az általános rend. A katonai attasé a fogadó államban diplomataként él és dolgozik, ennek megfelelő társadalmi megbecsülés illeti meg. Hazatérve a külszolgálatból azonban csupán a hétköznapiok várják vissza, de a megszerzett tapasztalatok miatt - mondhatni - megéri a „befektetés”.

Katonai attasétestületek

Ahogy az ismeretes, az egy adott országba akkreditált diplomaták alkotják a *diplomáciai testületet*. Az eddigiekből is látható, hogy a katonai attasék valóban speciális helyet foglalnak el a diplomaták között. A katonadiplomáták ezért ebben a testületben is különleges jogállással bírnak, hiszen a többi szakattaséhoz képest sokkal magasabb a besorolásuk, védelmi kérdésekben pedig a nagykövetek közvetlen tanácsadóiként szerepelnek. Éppen ezért jött létre a katonai attasétestület, mint a **fogadó országban állomásozó katonai attasék önkéntes egyesülete**. Ez az egyesület mindig a fogadó ország védelmi minisztériumának jóváhagyásával és azzal szoros munkakapcsolatban működik. A testület két funkciót lát el, egyrészt érdekvédelmi szervezet, másik oldalról viszont a testület

tagjainak nyújt segítséget – legyen szó mindennapos feladataik ellátásáról, vagy a családtagok beilleszkedéséről. Ezen kívül segíti az attasék közötti információáramlást, szervezhet látogatásokat, szakmai előadásokat, közös programokat az attasék, illetve házastársaik számára is, megerősítő kapocsként funkcionál a fogadó állam katonai hatóságai és a katonadiplomataik között.

Magyarország katonadiplomáciája

A magyar katonadiplomácia kialakulásának kezdete 1918-ra tehető, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után a Hadügyminisztérium felismerte a katonapolitikai tájékozódás szükségességét, és felállították az első hírszerző osztályt a minisztériumon belül. Az 1920-as évek elején pedig már nyolc attaséhivatal működött Európa szerte. A Trianoni Békeszerződés viszont tiltotta a vezérkar fenntartását és a katonai felderítő munkát, így ezek rejtetten funkcionáltak tovább. A vezérkar a Hadügyminisztérium egyik főcsoportjaként, az attasék pedig a követségek szervezetén belül katonai szakelőadókként folytatták tevékenységüket. 1927-ben az enyhülés jegyében Magyarország újra elkezdhette kiépíteni katonai attaséhálózatát. A következő fordulópontot a második világháború jelentette, a békekötés után azonban nem kötelezték a magyar államot a katonai hírszerzés beszüntetésére, a tevékenységet szovjet katonai tanácsadók közreműködésével folytatták. Az attaséhálózat fellendülését jelentette az 1970-es évek újabb enyhülés-hulláma. Ebben az időben létesülhettek attaséhivatalok a keleti blokkon kívül is.

Az 1990-es években, a Varsói Szerződés felbomlása és a rendszerváltás után prioritást élvezett a szomszédos országokkal való kapcsolatfelvétel, illetve az euro-atlanti integráció, ennek megfelelően alakult a katonadiplomácia ügye is. Napjainkban NATO és EU tagként már nemcsak a bilaterális kapcsolatok ápolása számít prioritásnak, hanem a katonai képviseletünk is ezekben a szervezetekben.⁴ Ugyanakkor a katonadiplomáciának is mindig a kormány kül- biztonság- és védelempolitikai céljai szerint kell tevékenykedni, amelyek már természetesen a szövetségi érdekeket is tartalmazhatják. Ezt az összefüggést a rendszerváltozás utáni tartós, mai is aktuális, külpolitikai prioritással szeretnénk szemléltetni a Nyugat-Balkán vonatkozásában.

⁴ A szövetségi szervezetekben szolgáló nemzeti képviseletek (például a NATO-ban a katonai képviselő (MILREP), vagy a stratégiai parancsnokságokon működő nemzeti katonai képviselők (NMR) szintén diplomáciai státuszban látják el feladataikat, de tevékenységüket speciális jogszabályok alapján végzik.

Katonai diplomácia és katonai kapcsolatok a nyugat-balkáni országokkal

Horvátország

A kapcsolatfelvétel Horvátországgal politikai és katonai szinten 1995. január 6-án történt meg. Az első vezérkari főnöki találkozóra Magyarországon került sor, amely azért bír különös történelmi jelentőséggel, mivel déli szomszédunk Jugoszláviából való kiszakadása után akkor vette fel újra önállóan a katonai kapcsolatot hazánkkal.

A két ország közti katonai együttműködési megállapodást Gojko Susak horvát védelmi miniszter budapesti látogatásakor írták alá 1996-ban. A megállapodásban szerepel a védelmi kapcsolatok kiszélesítése, a kölcsönös információcsere, a katonai képzésben való együttműködés. A felek azt is rögzítették, hogy a horvátok segítséget nyújtanak a NATO IFOR magyar kontingense számára, Magyarország viszont átadja a *Partnerség a Békéért* (Partnership for Peace, továbbiakban PfP) programban, valamint a haderő átszervezésben szerzett tapasztalatait. A békepartnerségi folyamatban Magyarország aktív szerepet kapott a relatíve gyors NATO- tagság révén. 2000-ben hazánk szervezte Horvátország számára a PfP- tagságra felkészítő szemináriumokat.

A két védelmi miniszter 2001-es, budapesti találkozásán Magyarországot, mint NATO tagországot támogatásáról biztosította horvát partnerét az euro-atlanti csatlakozási folyamatban. A megbeszéléseken túl a horvát miniszter meglátogatta az 5. Bocskai István Lövészdandárt, ami után mindkét fél megerősítette, hogy a csapatszintű együttműködés közös érdeke a két államnak. Még ugyanebben az évben Fodor Lajos vezérezredes vezérkari főnök horvátországi látogatása során a horvát haderő Többnemzeti Szárazföldi Erőhöz (Multinational Land Force, MLF) történő csatlakozásának lehetőségéről tárgyalt. Horvátország jelenleg megfigyelőként vesz részt az MLF dandár gyakorlatain és kiképzéseiben, amire jó példa a 2010-ben megvalósult Clever Ferret gyakorlat, melyet Magyarországon rendeztek. A megfigyelői tevékenység mellett Zágráb egy fő összekötő tiszttel segíti 2009 óta az MLF munkáját a dandár főparancsnokságán, de a megfigyelői státuszban nem történt előrelépés.

2004 szeptemberétől 2009-ig hazánk töltötte be az „összekötő nagykövetség” szerepét Horvátország és a NATO partnerségi koordinációs központja között. Ennek során feladatunk

volt Horvátország segítése a csatlakozáshoz szükséges feltételek megteremtésében. A 2009-es horvát NATO csatlakozást követően Magyarország gyakorlati tapasztalataival továbbra is segíti az országot a szövetségbe történő integrációban. A 2009-ben tartott közös kormányülésen aláírásra került egy a védelmi együttműködés erősítését célzó egyetértési nyilatkozat, valamint egy az oktatási kooperációról szóló kiegészítő jegyzőkönyv is.

A horvát hadsereg 2007-től 5 fővel részt vett a magyar Tartományi Újjáépítő Csoport (Provincial Reconstruction Team, PRT) munkájában a 2013. márciusi kivonásig.

2010 októberében a szentendrei Központi Kiképző Bázison rendezték meg a *Horvát Védelmi Ipari Napot*, amelyen több, horvát hadiiparral foglalkozó cég (HS Products, Kroko International, Sestan Bush, Werkos, Alan) 67 terméke került bemutatásra, többek között gyalogsági lőfegyverek, géppisztolyok, pisztolyok, sátrak, ruházati termékek és védőfelszerelések.

Az utóbbi időszakban mindkét ország részt vesz a közép-európai regionális védelmi együttműködés lehetőségeinek feltárásában az EU Pooling & Sharing és a NATO Smart Defence koncepciója alapján.

Bosznia-Hercegovina

Bosznia már 1998-ban kereste az együttműködési lehetőségeket Magyarországgal, elsősorban az euro-atlanti térségbe való integrálás segítése, a demokrácia kiépítése, a piacgazdaság kialakítása, a jószomszédi viszonyok fenntartása, az emberi jogok biztosítása és a haderőreform terén, valamint a fegyveres erők civil felügyeletében szerzett tapasztalatok átadása kapcsán.

2002-től Szegeden a Külügyminisztérium több alkalommal szervezett PfP szemináriumokat Bosznia-Hercegovina Szövetségi Védelmi Minisztériumának munkatársai részére. A szeminárium-sorozaton a résztvevők konzultációt folytattak a partnerségi program jövőjéről, a PfP Tervezési és Felülvizsgálati Folyamatának (Planning and Review Process, PARP) jelentőségéről és feladatairól, valamint a civil-katonai kapcsolatokról. A katonai együttműködés alapjául szolgáló egyetértési megállapodás 2006-ban jött létre a két fél között, amely többek között a biztonság- és védelempolitikai konzultációk szervezéséről, a boszniai tiszteknek a szolnoki nemzetközi békefenntartó és katonai megfigyelői tanfolyamokon (International Military Observer Course, IMOC), illetve a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi

Egyetem (a továbbiakban: ZMNE) nyelvtanfolyamain történő részvételéről szolt. Magyarország ezen felül vállalta a boszniai Békétámogató Kiképző Központ (Peace Support Operations Training Centre, PSOTC) támogatását, illetve a kiképzőközpontok tapasztalatcseréjét, amely napjainkban is jól működik.

2010 áprilisában Bosznia-Hercegovina feltételes meghívást kapott a **NATO Tagsági Akcióterv** (Membership Action Plan, MAP) programba, amely a NATO-tagság előszobájának tekinthető. Hazánk a gyakorlati tapasztalatok átadásával támogatja Boszniát az elvárások teljesítésében, amelyben komoly szerepet játszik az ALTHEA műveletben részvevő magyar kontingens.

Szerbia

2003 márciusában került sor Branko Krka vezérezredes, Szerbia és Montenegró Fegyveres Erői vezérkari főnöke és Szenes Zoltán altábornagy magyar vezérkari főnök találkozására Szabadkán. A felek jelentősnek minősítették első találkozásukat, amely remek lehetőséget nyújtott a szomszédságból adódó kapcsolatok erősítésére és a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztésére. Megegyezés született a haderőtervezési, békeműveleti és PfP-csatlakozási tapasztalatok átadásáról, valamint a katonai oktatás és nyelvképzés területén történő együttműködésről. Ugyanebben az évben a szerb-montenegrói vezérkari főnök Szolnokra látogatott, hogy megtekintse a Bercsényi László Felderítő Zászlóaljat, valamint a Könnyű Vegyes Ezredet, mivel az ő terveik közt is a magyarhoz hasonló, kis létszámú, mozgékony haderő kialakítása szerepelt, amely képes megfelelni az integrációból és a békeműveletek kihívásaiból fakadó követelményeknek.

2005 márciusában Prvoszlav Davinics, Szerbia és Montenegró védelmi miniszterének magyarországi látogatásán sor került az EBESZ 1999. évi Bécsi Dokumentumát kiegészítő Bizalomerősítő Megállapodás aláírására. 2005 októberében Havril András vezérezredes, akkori Honvéd Vezérkar főnök egy szabadkai találkozó keretében megbeszélést folytatott partnerével, Dragan Paszkas altábornaggal és javaslatot tettek egy a Tisza mellett rendezendő kétoldalú válságkezelési hadgyakorlatra, amelynek témája egy katasztrófa következményeinek felszámolása volt. A szerb fél ezen a gyakorlaton törzstisztekkel vett részt a szlovák és a román haderő katonáival egyetemben. 2007-ben megállapodás született egy magyar-szerb-román katasztrófavédelmi gyakorlatról, amely 2009-ben került megrendezésre a hármass határ közelében, valamint az évente megrendezendő műszaki

gyakorlatok továbbviteléről, továbbá a Légtér Szuverenitási Műveleti Központ (Air Sovereignty Operations Center, ASOC) létrehozásával kapcsolatos tapasztalatok átadásáról.

2010 márciusában, Belgrádban került sor a két ország védelmi miniszterének következő találkozására. A megbeszélés során aláírták a kétoldalú katonai együttműködésről szóló megállapodást, megbeszélést folytattak annak lehetséges új területeiről, mint például a szerb katonák integrálásáról a magyar UNFICYP (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) kontingensbe. Az első szerb katonák októberben érkeztek meg Ciprusra, akik az 1. lövész szakasznál szolgálnak, és azóta is jól működik a közös békefenntartói együttműködés a két ország haderői között. Az új egyezmény egyebek mellett lehetővé teszi a két ország katonai alakulatainak közös kiképzését, felkészítését, és ezen túlmenően a légtérelőzésekben, a tűzszerészeti feladatok ellátásában és a katasztrófavédelemben végzendő közös munkát.

Az elmúlt időszakban a meglévő együttműködési keretek lehetőségeinek kihasználása jelenti a katonadiplomácia lehetőségeit. A magyar Honvédelmi Minisztérium segíti Szerbia PfP tagságát, és megosztja tapasztalatait a haderőreform területén. A magyar KFOR kontingens ellátásában komoly segítséget nyújt Szerbia az ország területén való áthaladás biztosításában.

Macedónia

A két ország közti katonadiplomáciai kapcsolatfelvételre 1999-ben, hazánk déli regionális attaséjának Szkopjéba akkreditálásával került sor. 2002 februárjában Vlado Popovszki, a Macedón Köztársaság védelmi minisztere hivatalos látogatást tett Magyarországon, ahol a két miniszter megvitatta a regionális biztonságpolitika aktuális kérdéseit, a Szkopjében létrehozandó Válságkezelő Központ magyar támogatását, valamint tárgyaltak a kétoldalú katonai kapcsolatok fejlesztésének lehetséges területeiről. Popovszki meglátogatta a Magyar Honvédség válságkezelő központját, valamint a Bercsényi László Felderítő Zászlóaljat is, amelynek tagjai később részt vettek a macedóniai konfliktus rendezésében. A macedón miniszter tájékoztatást kapott a Magyar Köztársaság részvételéről a balkáni békeműveletekben, valamint a tárgyalások végén aláírásra került a két ország Védelmi Minisztériuma közötti katonai együttműködést szabályzó Szándéknyilatkozat.

2009 májusában Szekeres Imre honvédelmi miniszter macedóniai látogatása során írták alá azt a kétoldalú együttműködési megállapodást, amely többek között kilátásba helyezi a

gyakorlóterek közös használatát, a katonai egészségügyben és a tisztképzésben való együttműködést, valamint az akadémiai képzés területén megvalósítandó kooperációt. A miniszter elmondta, hogy Magyarország támogat minden olyan államot, amely képes a NATO-tagsághoz szükséges feltételek teljesítésére, és Macedónia is jó úton halad efelé.

Albánia

A kétoldalú katonai kapcsolatok felvételére 1996-ban került sor, amelynek keretében Fodor István, a Honvédelmi Minisztérium akkori politikai államtitkára Budapesten egyeztetett albán kollégájával, ahol szó esett a délszláv térségben folyó béketeremtési folyamatról, a segélyként Albániába szállított röntgenkészülékek üzembe helyezéséről, valamint a Békepartnerség keretében az albán tisztek Budapesten történő oktatásáról is. A 2004 őszén rendezett „Adriai Hármak” katonai vezetői találkozója margóján létrejött magyar-albán vezérkarfőnöki megbeszélésen hazánk felajánlotta az albán tisztek magyarországi nyelvképzését, az ENSZ katonai megfigyelői felkészítését, valamint beiskolázási lehetőséget a ZMNE-re. A szakértői szintű kapcsolatfelvételeket követően a Magyar Honvédség folyamatosan helyet biztosít az albán tisztek részére a szolnoki nemzetközi katonai megfigyelői képzésen, valamint a ZMNE nyelvtanfolyamain.

A kétoldalú katonai kapcsolatok jogi alapját a 2006 novemberében aláírt *„Megállapodás a Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztériuma és az Albán Köztársaság Honvédelmi Minisztériuma között a katonai együttműködésről”* című dokumentum képezi. Az együttműködés fő területei között magyar részről a haderő-átszervezési tapasztalatok átadása, a NATO-csatlakozási folyamatban való tanácsadás, továbbá képzési lehetőségek és a Nemzetvédelmi Egyetemen tanfolyamok biztosítása szerepelt.

Magyarország 2007-ben, míg Albánia 2008-ban nyitott partnerországában katonai attaséhivatalt, erősítve ezzel a két ország közötti bilaterális kapcsolatokat, valamint kifejezve Magyarország támogatását Albánia euro-atlanti integrációjának ügyében.

Albánia NATO- tagságát követően az együttműködés kibővült szövetségi partnerségi feladatokkal, amely tovább „bontja” a két ország közötti katonai kooperáció lehetőségeit.

Montenegró

Magyarország katonai kapcsolatai Montenegróval még nem annyira kiterjedtek, mivel az ország csak öt éve, 2006-ban szakadt el Szerbiától. Ettől függetlenül Magyarország, csakúgy mint minden más balkáni országot, Montenegrót is biztosította euro-atlanti integrációjának támogatásáról. Magyarország tevékeny szerepvállalását a montenegrói NATO-csatlakozásban az összekötő nagykövetség pozíciójának elvállalásával is bizonyítja, melyet 2009-től lát el Podgoricában. Ennek egyik nagy eredménye, hogy a balkáni országot is meghívták a tagfelvétel előszobájának tekinthető Tagsági Akciótervbe.

Montenegró 2009-től küld katonákat a NATO afganisztáni missziójába, ezzel is bizonyítva felkészültségét a tagsággal járó kötelezettségekre. A magyar Tartományi Újjáépítési Csoport működése időszakában montenegrói katonák is szolgáltak a PRT-ben, akiket a debreceni dandár készített fel az afganisztáni misszióra. Napjainkban az MH elsősorban a NATO tagságra való felkészülésben nyújt segítséget a montenegrói hadseregnek.

Összefoglalás

A kétoldalú katonai kapcsolatok vizsgálata során arra a következtetésre juthatunk, hogy Magyarország bár nem egyenlő mértékben, de minden nyugat-balkáni állammal igyekszik szorosabbra fűzni viszonyát, és az időszakonként megrendezett védelmi miniszteri, vezérkari főnöki találkozók, az éves tervben szereplő - nyugat- balkáni szinten akár 40-50 közös program - is mutatja, mindkét fél részéről van igény az együttműködésre. A védelempolitikai-diplomáciai kapcsolatok alakításában nagy szerepe van a katonai attaséknak, akik a hazai és a fogadó ország hivatalos szerveivel készítik elő az elvi jelentőségű kétoldalú együttműködési megállapodásokat, valamint aprólékos munkával szervezik az éves programokban szereplő rendezvényeket, feladatokat. Ugyanez a „védelempolitikai technológia” működik minden relációban, amelynek működése a két ország kül- biztonság és védelempolitikai céljaitól (érdekeitől) függ. A nyugat-balkáni államok esetében a katonadiplomáciának relatíve könnyű volt a dolga, mivel a térségi államok úgy tekintenek Magyarországra, mint a régió egyik élenjáró NATO tagországára, egyfajta követendő példára. Az egyes országokkal való, relatíve késői kapcsolatfelvétel azonban azt is mutatja, hogy ezek a diplomáciai kapcsolatok elsősorban az ország általános külpolitikai irányvonalától függnnek. A nyugat-balkáni államokkal való kétoldalú kapcsolatfelvételben azért maradt ki fél/ egy évtized, mert a 90-es években Magyarország elsősorban az euro-atlanti célok megvalósításáért dolgozott, és ebben

a kül- és biztonságpolitika „mainstream”-be nem fértek bele a kevésbé fontos bilaterális kapcsolatok. Az, hogy gyakorlatilag az összes térségbeli állam segítséget kért hazánktól az európai, illetve az euro-atlanti integrációs folyamat elősegítéséhez, megmutatja hazánk presztízsét, befolyását a régióban. Az a tény, hogy a vizsgált országok kamatoztatják a magyar haderő-átalakítás és NATO-tagságra történő felkészülés korábbi tapasztalatait, lehetőséget ad arra, hogy Magyarország a jövőben jobban érvényesítse saját érdekeit ezekben az államokban.

Felhasznált irodalom

- ❖ 1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről
- ❖ Alfred Markwalder: Der Verteidigungsattaché als Nachrichtenbeschaffer. Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift. 2010. 1-2 szám.
- ❖ Anton du Plessis: Defence diplomacy: Conceptual and practical dimensions with specific reference to South-Africa.
http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/10381/DuPlessis_Defence%282008%29.pdf?sequence=1 [Letöltés ideje: 2013.július 10.]
- ❖ Bali József: A katonadiplomáciai tevékenység fontos tényező napjainkban is. Felderítő Szemle. VII. évfolyam 4. szám. 2008. december
- ❖ Geopolitikai szótár.
http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz7/geopolitikai_foldrajz/www/book.html
[Letöltés ideje: 2013.július 10.]
- ❖ Hegedüs Márton: Magyarország kétoldalú kapcsolatai a Nyugat-Balkánon.
<http://www.biztonsagpolitika.hu> /publikációk. 2012. október 07. [Letöltés ideje: 2013. július 14.]
- ❖ James E Willard: Military diplomacy: an essential tool of foreign policy at the theater strategic level. <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA450837> [Letöltés ideje: 2013. július 8.]
- ❖ Jürg Kürsener: Der Verteidigungsattaché – Militär und Diplomat. Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift. 2002. 7-8. szám

- ❖ Ka Muthana: Military Diplomacy. Journal of Defence Studies.2011. január.
http://idsa.in/system/files/jds_5_1_kamuthanna.pdf [Letöltés ideje: 2013. július 11.]
- ❖ Kollár János: A diplomáciai információs tevékenység megújítása. Külügyi Szemle, 2010. tavasz.
- ❖ Rácz Lajos: Katonadiplomáciai alapismeretek. MK KFH. Budapest 2010.
- ❖ Timothy C. Shea: Transforming military diplomacy.
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1138.pdf> [Letöltés ideje: 2013. július 7.]